

М. Мурашкін (Дніпропетровськ)

БОГ ЯК СТАН БОЖЕСТВЕННОГО ПРОТОАРІЙСЬКОЇ (ПРАУКРАЇНСЬКОЇ) ЦИВІЛІЗАЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ

Постановка проблеми. Часова прадавність «до нашої ери» насичена цінностями при виникненні праукраїнської релігійної культури. Тому існує потреба у вияві основи самого Божественного. *Аналіз останніх досліджень і публікацій.* Українські релігієзнавці, актуалізуючи вітчизняну наукову спадщину, бачать продовження своєї культури в культурах інших народів (праці В. Шаяна).

Мету данної публікації вбачаємо у пошуку можливих орієнтирів визначення сутності Божественного як певної переживаємої рівноваги в людському стані.

Основний зміст статті. Ідея і практика Божественного, а також психічного регулювання і рівноваги, виникли в індоєвропейських народів, коли зійшлись матріархальна та патріархальна культури, утворивши теорію й практику Божественного як гармонії. Миролюбна матріархальна культура прадавньої Європи в образах Богинь, в образах Цариці Мертвих і войовнича патріархальна культура прадавніх аріїв [Элиаде М., Кулиано И. Словарь религий, обрядов и верований. – М., 2011. – С. 232], жерців, воїнів, хазяїв [Там само. – С. 146] зійшлися на території Північного Причорномор'я. Виникли ідея і практика Божественного як психічної гармонії двох протилежностей, Сонячно-вогняної і Небесно-водяної. Вогняне і водяне в людині, як боротьба двох протилежностей, мають і Божественне як рівновагу, як гармонію цих протилежностей. В фольклорних піснях прадавніх українців розповідається, як люди просо сіяли, сіяли, Див, Ладо, сіяли, сіяли [Українська народна обрядова поезія. – К., 2006. – С. 89]. Див, як сонячно-вогняне, чоловіче, і Ладо, як водяне, Небесно-водяне, жіноче, в рівновазі, в гармонії, від чого в людині виникає стан Божественного. Божественне – це гармонія протилежностей. Ці основи протоарійської культури прощтовхувались арійськими племенами на Південь, в Індію. Ці основи можна бачити в Рігведах, в брахманізмі взагалі, де стан Божественного, Стан Бога виникає у людини від рівноваги й гармонії станів натхнення (Сонячно-вогняне, Агні) і волі (Небесно-водяне, Сома) [Дюмезиль

Ж. Верховные Боги индоевропейцев. – М., 1986. – С. 55; Кёйпер Ф.Б.Я. Труды по ведийской мифологии. – М., 1986. – С. 30, 48, 75, 80, 92], де натхненний розум і воля – два принципи, через які можна отримати просвітлення [Фёрштайн Г. Энциклопедия йоги. – М., 2002. – С. 88], хоча дорога до просвітлення як квазипасивності починається і з волі, і з дивлення (Див, «Ясне Небо»). Див, «Ясне Небо» залишається основою для квазипасивного [Дюмезиль Ж. Верховные Боги индоевропейцев. – С. 155] просвітлення. Тобто основи психотехнік індійських йогів (жнани йога) можна побачити і в культурах інших індоевропейських народів, зокрема в праарійських народів Північного Причорномор'я. Гармонія тут – основа. Це – гармонія духу. Ця гармонія поза словами. І будь-який скільки-небудь значущий бог вислизає від рабської прихильності до свого імені [Дюмезиль Ж. Верховные боги индоевропейцев. – С. 155].

Вирій. Щоб продемонструвати вище сказане, опишемо деякі міфологічні символи українського фольклору. Візьмемо такі символи як Ирій, Див, Доля. Ирій. Вирій, Ирій (Вирай, Ирай) – це рай в слов'янській міфології. Цей рай постає також як райське всевітнє дерево, у верховітті якого мешкають ириці (птахи). Ириця – це „пташка, що повернулася з вирію”. Відтак Вирій пов'язується з Півднем, весною, роком як чергуванням пів року. В українській міфології Вирій пов'язується з Півднем самим походженням слова. Українська форма цього слова з початковою буквою „В” виникла внаслідок злиття „В” і „Ирій”. Спочатку питали: «Куди?» і чули відповідь: «В Ирій!». Потім „В” і „Ирій” злилися в одне слово.

У Вирії, як в райському всевітньому дереві, крім птахів, мешкають ще й душі померлих. Та й самі мертві в обрядовій фольклористиці і міфах зображуються птахами, які відлітають у Вирій, відлітають їх душі, які втілюються в пташину подобу. Птахи є посередниками між світом живих і мертвих. У Вирій відлітають, але з Вирію й прилітають птахи і душі померлих.

Такі форми Вирію, як Вирай і Ирай, під впливом Рай відображають і стан людини як райський стан. Тому заслуговує на увагу етимологічне походження слова Ирій від пруського iūgiau „море”. Тут море символічно відображає особливий райський стан людини як стан свободи. Відтак ми бачимо, що все закінчується розумінням Ирію як стану людини. З чого все й починалось. І бог вислизає від рабської прихильності до свого імені [Дюмезиль Ж. Верховные боги индоевропейцев. – С. 155].

Див. Див – дійова особа в слов'янській міфології. Див носій дивування, дивлення, що веде до екстатичних станів. Ці характеристики мають походження із самого імені Див.

Див є носієм здатності дивуватися як очищуюча функція при помилці очікування. Витікає із загальноєвропейської міфології, міфології всіх арійських племен, де Div (сяять) мало значення бога взагалі як „денного сяючого неба”, або „дивного сяючого неба”, безхмарного, ясного, світлого, світла в цілому. В Індії, куди прийшли арійські племена, Div зберігає своє етимологічне походження „ясного, сяючого неба” як верховенствующого божества, але

божества квазіпасивного, в якому відзначається не тільки натуралістичне визначення, але й психологічний компонент, який повертає до протоарійців, до слов'янської міфології як складової загальноєвропейської міфології, де Див розуміється як дивне, щось раптове (неочікуване) і незвичне, чому слід „дивуватися”, де Див позначається як дивування, яке припиняє очікування людини, вказуючи на помилку очікування.

Надалі в історії „бог ясного неба” секуляризується. І якщо в індійських Ригведах він перетворюється в девів як групу нових небесних богів, які були протиставлені богам первісного світу, то в іранській міфології деви – це злі духи. В балтійській і слов'янській міфології Див набуває також негативного значення. Тобто, з одного боку, Див розуміється як „диво”, „чудо”, а з іншого – Див „дивий”, „дикий” в українській міфології. Див у „Слові о полку Ігореві” пов'язаний з верхівкою дерева, але він спускається вниз. Він демонізується, демонізується як у південних, так і в західних та східних слов'ян. Йде падіння давнього індоєвропейського „бога ясного неба” на землю.

В давньоіранській і давньогрецькій міфологіях Див „скинутий з неба”. Проте все одно через Дива як «диво», «чудо» божественне предстає несумісним з категоріями повсякденного земного досвіду, предстає як особливий стан людини, стан як екстраординарне явище.

В українській міфології Див як „дивний”, „дивний коровай” залишається як «божий», «божий коровай». Хоча саме слово «Див» замінюється на інше слово - «Бог», «багатство», як «добра доля», тобто «багатство» як „щастя” на протигагу «знедоленості», «нещастю». І тут ми бачимо, що бог вислизає від рабської прихильності до свого імені [Дюмезиль Ж. Верховные боги индоевропейцев. – С. 155].

Доля. Доля в українській міфології значиться як «добра доля», тобто «щастя». На протигагу «добрій долі» або «щастю» існує ще й «знедоленість», «нещастя». Долю, або щастя дає Бог, божество. Тому саме слово «Бог» має значення «Доля».

Доля незмінна. Вона дається або задається людині, а вона вже своїми пророкуваннями та ворожіннями вгадує цю долю, повстає і бореться з нею, не підкоряється, коли ця доля задається як «недоля», «нещастя», як відсутність долі, як «дурна доля», яку не можна обійти, але можна повстати проти неї і не скоритися. Тут Бог є Доля, а Доля є Бог. Відтак ми бачимо, що бог вислизає від рабської прихильності до свого імені [Дюмезиль Ж. Верховные боги индоевропейцев. – С. 155]. Бог залишається поза іменем, поза словами. Тому в індоєвропейській культурі (арійській) допускається гра слів. Важче допустити цю гру слів, коли мова йде про протилежності. Так, вогонь і вода – це протилежності протоарійської цивілізації.

У литовській і білоруській культурах чимало залишилося від протоарійської цивілізації, що також є і в українській культурі. Протоарії йшли зі Скандинавії через литовські й білоруські землі в Північне Причорномор'я (українські терени), а потім – в Індію. В українській культурі відбилася головна цінність цієї цивілізації – життя, відбилися її основи – те, чим живиться життя, а

це вогонь Сонця і вода. В символіці відтак маємо жовтий і синій кольори. В культурі, в ритуалах протоаріїв (дослов'янських племен, антів) по воді пускали вогонь. Вогонь деякий час горів на воді. У слов'ян цей ритуал виконувався на Івана Купала. Тоді по воді пускали не тільки вінки, а й вогонь - свічки у вінках.

Життя живиться змінами. Тому людина має, крім повсякденного стану свого духа, ще й інший стан, стан Божественний, стан Безсмертя. Можливість отримати цей стан виникає, коли людина не йде за своїми думками, спонуканнями, а лише фіксує їх, не змінює вогонь на воду, а воду на вогонь.

Думи мої, думи... У людині повинна постійно змінюватись воля на натхнення, а натхнення – на волю. І це робиться спонтанно. Вода (воля) змінюється на вогонь (натхнення), і навпаки – спонтанно.

Центром протоарійської цивілізації були землі Північного Причорномор'я, землі України. Протоарії йшли зі Скандинавії через литовські та білоруські землі. Тому в литовській і білоруській культурах, як вже було сказано вище, залишилося чимало від протоаріїв. Але центр протоарійської цивілізації (курганна культура) – землі України. Потім частина протоаріїв пішла на Південь.

Основною цінністю протоаріїв було життя. Життя живиться вогнем Сонця і водою. Тому два кольори, жовтий (вогонь Сонця) і синій (вода) як символи – є кольорами, які віддзеркалюють витоки основної цінності протоаріїв – життя.

Повторюючись відначемо, що завдяки своїм ідеям протоарії йшли зі Скандинавії через землі Литви і Білорусії, на землі України, тобто в Північне Причорномор'я. І тут була заснована протоарійська цивілізація (курганна культура). Ціннісна її основа – життя. На чорноземах Причорномор'я вирощували життя, рослинне життя, для якого потрібні жовте Сонце і синя вода. Рівновага, гармонія жовтого й синього і є Бог, Багатство, Багатство Духу, Доля як щастя, рівновага, що дає стан Божественного, стан умиротворення душі.

Бог. Від вогню Сонця і від води рослина йде вгору. Від вогню Сонця і від води постає життя. Рівновагою цих двох стихій є Бог. Людина отримує стан Бога, коли в ній змінюється воля на натхнення, а натхнення – на волю. Натхнення – це жовтий вогонь Сонця. Воля – це синя вода. Постійний обіг натхнення і волі породжує стан Бога. Це ми можемо побачити і в індійських аріїв, у їх жнани-йоги. Жнани – знання. Жнани-йог постійно змінює волю на натхнення (осаяння), а натхнення – на волю, поки не отримає стан Бога, стан свободи і щастя. У протоаріїв Північного Причорномор'я маємо те ж саме.

Бог – це однакова кількість двох протилежностей - вогняної і водної, їх рівновага, гармонія, що дає людині сам стан Бога, Долю (частину) до інших повсякденних станів для повноти. Коли є стан Бога, то є абсолютна повнота. Багатство. Бог – Багатство, Багатство як повнота. Про це говорить і дзен-буддизм, і чань-буддизм, і суфізм, і брахманізм. Про це говорить християнський містицизм. Це пішло від Північного Причорномор'я, з доскіфського періоду, пішло від протоарійської цивілізації (курганна культура).

Вогонь жовтого Сонця - згори, а прохолода синьої води - знизу живлять рослину, живлять життя рослини, а через них – і будь-яке життя. Відтак життя – основна цінність.

Але воду можна розуміти і як небесну воду (Ірій). Вона - основа. Вона - згори як Небо. Вона породила Сонце і небесні зірки. Вона – направленість до змін, тобто воля. Сонце і зірки – натхнення, осяння. Натхнення змінюється на волю і – навпаки.

Сучасність. Все це прадавність, але сучасність має певні особливості. Особливістю сучасної цивілізації є те, що вона живе в умовах масової комунікації. Засоби масової комунікації інтегрують цивілізації й культури різних континентів. Африканська культура інтегрується в азіатську культуру, азіатська – в американську, американська – у європейську, і навпаки.

Що стосується релігій, то тут іде той же процес. Ісус Христос-християн уже не може залишатися сам по собі, як у давні часи. Ісус Христос нині знаходиться в оточенні Аллаха, Будди, Кришни; Аллах – в оточенні Христа, Будди, Кришни; Будда – в оточенні Христа, Аллаха, Кришни; Кришна – в оточенні Христа, Аллаха, Будди. Ми маємо факт інтеграційних процесів релігійних культів. У цих умовах накреслюється пошук подібностей різних релігій, намічається виявлення внутрішніх подібностей, наприклад, подібність сакрального, оскільки зовні ритуали мають багато розходжень. Адже Богів породили цивілізації, які мало спілкувалися одна з одною, живучи на різних континентах. Що стосується цього, то в сучасному православ'ї, як і в усіх інших релігіях і культурах, на поверхню виходить містичний бік. Адже саме в містичній релігійності ми бачимо подібність. Тут релігійно-містичний екстаз переживається християнином так само, як і мусульманином, а мусульманином – так само, як і буддистом, і навпаки.

У православ'ї на передній план виходить процес прилучення людської природи до Божественного. Особливу роль починає відігравати ідеал обоження. У соціальному плані, рухаючись до містицизму, сучасне православ'я висуває на передній план індивідуально-особистісні відносини. Щодо цього сучасний православний християнин спрямовує свій пошук Бога всередину себе. Бог стає не якоюсь зовнішньою силою, що тяжіє над людиною, а особливим станом людського духу, станом, коли людина переживає неможливість смерті, переживає стан безсмертя. Тоді вся суть православ'я й християнства в цілому зводиться до того, що ідеальний стан духу як Царство Боже відзнаходиться усередині нас (Лк. 17:21).

Такий же процес спостерігається й в інших релігіях. Усе зводиться до того, що перетворення й будь-яке просвітління в людини відбувається зсередини, а відтак немає сенсу міркувати про Бога як про щось зовнішнє стосовно внутрішнього світу людини (С.В. Пахомов, Рамана Махарші).

Як у православ'ї, так і в інших релігіях мова йде про внутрішній світ людини, про збагнення особливих станів свідомості як Божественних, про екстатичні стани, коли людина перебуває поза часом (Є.П. Ільїн), про подібні

стани, які однакові й у православного, і в католика, і в протестанта, і в іудея, і в мусульманина, і в буддиста, і в кришнаїта.

Деякі вчені й атеїсти ополчаються на релігійні тексти. Але ніяких суперечностей між наукою й релігією немає, якщо розуміти релігійні тексти як символічні, багатозначні. Інше питання, що ці тексти (Священні Писання) треба вірно, неупереджено розуміти, побачити їхнє істинне значення відповідно до особистого досвіду збагнення Божественного.

Істинне розуміння повинне поєднувати наукову картину світу з релігійно-естетичною, а також з етико-практичним життям людини. Якщо це возз'єднання відбувається, то мета філософії досягнута.

Релігійно-містичні промови – це не логічні промови вченого, а музичні промови. У них треба шукати співзвуччя із власними подібними переживаннями, де царюють суперечності («голоси безмовності»), що відкидають незначне й другорядне. Але в цих промовах не можна шукати логіки, яка приводить до умовиводів, що верифіковані, які перевіряються на практиці й набувають статус об'єктивних. Ні, це суб'єктивний світ, світ містико-музичний, де ми зустрічаємо суперечливі вирази як то «голоси безмовності» або «сліпучий морок», вирази багатозначні, що розчинюють особистість, а точніше - ті, що розчинюють в особистості все наносне, пихате, упереджене, ті що звільняють людину для нового життя, а відтак і для нових можливостей, майбутніх становлень. І тут є місце для безсмертя, місце для тих екстатичних спалахів, коли наявне переживання безсмертя, відчуття безсмертя, досвід безсмертя (К.Ламонт), тих екстазів, де є почуття, коли смерть уявляється неможливою, переживається стан неможливості смерті (У.Джеймс). Подібний стан необхідний людині разом з об'єктивними істинами науки, що допомагають передбачати небезпеки майбутнього. Ці світи, ці картини світу філософ об'єднує, облагороджуючи людську душу спокоєм, заспокоєнням від надричних суперечок про сенс життя.

Причини, які спрямовують до життя все живе, які зрушують з місця живе уперед – це життя і смерть особи, боротьба проти смерті. Відхилення від правила намічаються лише в стадних високоорганізованих тварин. Причини ж усього в людині – це життя й смерть усіх; спочатку всіх відносно окремої групи, а потім – і всіх взагалі. Філософ же говорить про все це загалом. У його промовах наявні і його власні компенсаторні реакції. Компенсаторна реакція – це цінність для себе, що вказує, що людина змінюється відповідно до змін у навколишньому світі, що вона не зациклюється, не дивиться упереджено.

Розмова про релігію - це так чи інакше розмова про Бога, про Божественне, про осягнення Божественного, про стан Божественного.

Бог, Божественне - це релігійний досвід, або містичний досвід. Релігійний досвід - це й містичний досвід. Містика – це злиття з Вищим, Божественним, Богом. При цьому людина відчуває стан досконалості (людина створена за образом й подобою Бога. «Ви боги», – говорить Біблія). Людина відкриває стан досконалості в собі. Стан досконалості відкрив Магомет, Кришна, Будда, Христос, Мойсей, Лао Цзи, Заратуштра.

Ісус Христос відкрив у собі Вищий, Божественний стан душі. Але перед цим (перед відкриттям стану Бога) були зусилля (напруги по життю). Божественне не приходить просто так. Потрібні зусилля, заборони (утримування) для себе й полегшення до інших.

У всіх релігійно-містичних системах є подібна практика. Прикладом може слугувати восьмиступенева йога. Перші її щаблі (яма, ніяма) містять у собі й поблажливість до прояву інших, терпимість і терпіння (толерантність) до інших; незаподіяння шкоди іншим. Про терпимість і терпіння (толерантність) ми читаємо у всіх Священних Писаннях (Біблія, Тора, Коран, Трипітака, Дхаммапада, Веди, Упанішади, Бхагавадгіта, Дао де цзин). Суть самих священних писань - це передання в символічній (багатозначній) формі шляху до Бога (стану Божественного). Священні Писання (Біблія, Тора, Коран, Трипітака, Дхаммапада, Веди, Упанішади, Бхагавадгіта, Дао де цзин) лише натякають на Божественне. Людина сама, своїм терпінням і терпимістю до іншого, досягає Божественне (спрацьовує компенсація від утримування).

Відтак Священні Писання - це лише натяк, натяк у символічній, тобто багатозначній формі. Від багатозначності людина втрачає в собі несуттєве, віджило, застаріло й знаходить Царство Боже (Царство Боже усередині нас), Знамення Аллаха, Нірвану, Саторі, Дао, Ву, Турію, Самадхі.

Ісус Христос також говорив символічною й багатозначною мовою. Так, Христос говорив, що Авраам радувався, коли побачить мій день. І він його побачив (Ів. 8:56). А іудеї говорять Христу: „Та тобі немає й п'ятдесятьох років, а ти говориш, що бачив Авраама” (Ів. 8:57). Відтак іудеї розуміють все хронологічно, достеменно, дослівно, як у реальності (об'єктивній реальності). Ісус Христос же виражає стан своєї душі (душі, що осягла Божественне), виражає це символічно.

Символи, переносні значення, алегорії змінюють дійсність, трансформують її. Дійсність, або об'єктивна реальність, тут як предмет гри для творчого самовираження.

Інший приклад. За Біблією іудеї говорять: „Чи не Ісус це, син Йосифа батька й матір якого ми знаємо? Чому ж говорить він: Я зійшов з Неба? ”. Ісус говорив, що він зійшов з Неба. Іудеї розуміли це дослівно. Мовлення Христа їх дратувало. Але Ісус Христос мав на оці під Небом Вищі площини свого духу, з яких він зійшов і заговорив з людьми.

Христос говорив символічно й багатозначно про Священні Писання, про Тору. Іудеї ж не допускали інтерпретацій (символістики й багатозначності).

Іудеї були фундаменталістами, прадавніми релігійними фундаменталістами. Християни, після Христа, були фундаменталістами щодо древніх релігій (язичництва) та інших релігій. Фундаменталізм - це хвороба віруючих людей, це перешкода до досягнення Божественного.

На даний момент існує конкурентний тип людської цивілізації. Породжується деструктивна діяльність людини. Вона конкурує не тільки з собою подібними, а конкурує зі всім, що її оточує, навіть з собою. Потрібна гармонізуюча платформа; платформа, яка направлена до гармонічного

відношення до природи, гармонізації психики людини. Гармонія протилежностей – це гармонія вогняного і водяного, якщо повернутися до джерел.

Висновки. Для осягнення Бога, Божественного треба збагнути і повернутися до джерел, які вказують, що Бог поза словами, поза своїм іменем. Будь-який скільки-небудь значний бог вислизає від рабської прихильності до свого імені.

Анотації

У статті **М.Мурашкіна «Бог як стан Божественного...»** наголошено, що на даний момент існує конкурентний тип людської цивілізації, породжується деструктивна діяльність людини. Вона конкурує не тільки з собі подібними, а зі всім, що її оточує, навіть з собою. Потрібна гармонізуюча платформа - платформа, яка направлена до гармонічного відношення до природи, гармонізації психики людини.

Ключові слова: гармонізуюча платформа, Бог, Див, деструктивна діяльність людини.

В статье **М.Мурашкина «Бог как состояние Божественного...»** сказано, что на данный момент существует конкурентный тип человеческой цивилизации, порождается деструктивная деятельность человека. Он конкурирует не только с себе подобным, но и со всем, что его окружает, даже с самим собой. Нужна гармонизирующая платформа- платформа, направленная к гармоничному (бережному) отношению к природе, гармонизации психики человека.

Ключевые слова: гармонизирующая платформа, Бог, Див, деструктивная деятельность человека.

Nowadays, a certain type of the human civilization exists. Destructive activity of individuals is being born. Man competes not only with his like, he competes with all that is around, competes even with himself. For this harmonizing platform is required; the platform which is directed to the harmonic (careful) attitude of the nature, harmonizing Man's state of mind.

Key words: harmonizing platform, God, Div, destructive activity of individuals.